

Od redakcji

Tegoroczny, piętnasty tom „Polskiego Rocznika Muzykologicznego” jest zarazem drugim przygotowanym we współpracy z Polskim Wydawnictwem Muzycznym. Wspólnie dążymy ku wyznaczonemu celowi, jakim jest oparte na najwyższych standardach edytorskich rozpowszechnianie wyników polskich badań muzykologicznych prowadzonych w różnych ośrodkach akademickich oraz — z drugiej strony — udostępnianie istotnych dokonań badawczych muzykologii światowej na rodzimym gruncie.

Niniejszy „Rocznik” ma przy tym specyficzną strukturę. Jakkolwiek skompletowany z myślą o reprezentacji treści dających się przypisać do czterech zasadniczych działów tematycznych (przypomnijmy, że są nimi z założenia: wybrany temat główny, dawna i nowa muzyka polska, etnomuzykologia oraz varia, obejmujące efekty badawczych dociekań rozciągających się ponad, by tak rzec, „klasycznym” nurtem muzykologii i odwołujące się częstokroć do interdyscyplinarności), to jednak zdecydowana większość tekstów powiązana jest z nośnym i pojemnym tematem „Muzyka i władza”. Są one pokłosiem 45. Konferencji Muzykologicznej ZKP, która odbyła się w dniach 13–15 października 2016 roku na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jej celem było ukazanie relacji między muzyką a władzą w różnych kontekstach, kulturach i w różnym czasie historycznym. W części głównej tomu zebrano zatem osiem artykułów odpowiadających na wyzwanie organizatorów konferencji.

Poprzedza je przedruk rozdziału książki Lisy Jakelski — niezmiernie ważnej dla polskiej kultury muzycznej — pt. *Making New Music in Cold War Poland: The Warsaw Autumn Festival, 1956–1968* (Berkeley, University of California Press, 2017) udostępniony dzięki uprzejmości autorki i wydawnictwa. Amerykańska badaczka analizuje w nim uwarunkowania procesu programowania repertuaru awangardowego na festiwalach „Warszawska Jesień” oraz jego zróżnicowanie w zależności od tego, czy chodziło o przedstawicieli Wschodu czy Zachodu, emigrantów z Bloku Wschodniego, czy o nieoficjalny obieg muzyki nowej z ZSRR. Dowodzi, że wykonania nowej muzyki przyczyniały się do tworzenia transgranicznych więzi

kulturowych opartych o wspólnotę wartości i łagodzących zimnowojenne podziały. Swoisty „kontrapunkt” dla tych ustaleń stanowi tekst Krzysztofa Meyera będący kompozytorskim spojrzeniem na zjawisko „polskiej szkoły kompozytorskiej” lat 60. ubiegłego stulecia i powody jego rozpoznania w świecie związane nie tylko z wartością artystyczną powstających dzieł, lecz także z ówczesną sytuacją polityczną i zimnowojennym podziałem Europy. Komentarzem do politycznych uwarunkowań kultury (nie tylko muzycznej) jest także artykuł Beaty Bolesławskiej-Lewandowskiej, która — w kontekście relacji kompozytora z władzami PRL — analizuje teksty opublikowane przez Zygmunta Mycielskiego na łamach paryskiego miesięcznika „Kultura” w latach 1958–1983 oraz kontakty kompozytora z redakcją tego najważniejszego pisma polskiej emigracji.

Dwa kolejne artykuły odnoszą się do muzyki tradycyjnej i popularnej. Tomasz Nowak na podstawie analizy czasopiśmiennictwa muzycznego z lat 1947–1956 stawia tezę, że muzyka tradycyjna stanowiła środek legitymizacji nowej władzy i punkt wyjścia do tworzenia nowego zjawiska kulturowego, jakim miała się stać „nowa muzyka popularna”. W procesie tym upatruje źródeł dla funkcjonujących do dziś takich zjawisk kulturowych, jak stylizowane zespoły folklorystyczne, festiwale i konkursy muzyki tradycyjnej czy też muzyczne wydawnictwa regionalne. Anastasiya Niakrasava z kolei zajmuje się działaniem cenzury w zakresie muzyki popularnej (od II połowy XX wieku do dziś). Na przykładach z Polski, byłej Czechosłowacji, Ukrainy i Białorusi opisuje zarówno mechanizmy kontrolne, jak też postawy i taktyki obierane przez muzyków oraz zjawisko „czarnych list”, dążąc ku uwypukleniu wspólnych, konsolidujących społeczeństwo, cech twórczości zakazanych artystów, jakimi są język i kultura ludowa.

Artykuł Sylwii Makomaskiej poświęcony jest natomiast tzw. inżynierii akustycznej, w której muzyka stanowi skuteczne narzędzie kontroli społecznej, wywierania wpływu. Odwołując się do strategii audiomarketingu i genezy koncepcji Muzaka, autorka poszukuje odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim zakresie literackie wizje inżynierii akustycznej zawarte w antyutopijnych powieściach Aldousa Huxleya (*Nowy wspaniały świat*) i George’a Orwella (*Rok 1984*) odnieść można również do współczesnej przestrzeni komercyjnej, zdominowanej przez wszechobecność muzyki jako „tapety akustycznej”.

Dwa przedostatnie artykuły części głównej przenoszą czytelnika w odleglejsze czasy historyczne. Irena Bieńkowska zajmuje się korespondencją nadwornych muzyków hetmana wielkiego koronnego Stanisława Mateusza Rzewuskiego (1662–1728) do byłego kapelmistrza dworu Giovanniego A. Ricieriego. W efekcie rekonstruuje wiele nieznanych wcześniej faktów (np. nazwiska muzyków, repertuar) z dziejów jednego z najciekawszych ośrodków muzycznych I połowy XVIII wieku. Grzegorz Kubies natomiast sięga do biblijnego opowiadania o zajęciu Jerycha (*Księga Jozuego*), by w kontekstach teologicznym, historycznym, literackim i muzykologicznym analizować wykorzystaną w opisie terminologię muzyczną oraz emblematyczny dla okresu podboju i zasiedlania Kanaanu przez Izraelitów motyw rogu.

Jeszcze inaczej do przewodniej tematyki tomu odnosi się wieńczący jego pierwszy dział artykuł Mieczysława Tomaszewskiego. Dotyczy on bowiem rodzajów narracji dzieła muzycznego, którymi posługują się kompozytorzy ostatnich paru stuleci. Skategoryzowana została ona w czterech podstawowych typach, a dokonany wybór określonego z nich autor artykułu uzależnił od trzech kryteriów: osobowości twórcy, właściwego dla danej epoki stylu kultury i wreszcie — od mającej wpływ najsilniejszy sytuacji historycznej, w której wolność lub zniewolenie pociągały za sobą używanie adekwatnych środków.

Druga część tomu zawiera trzy artykuły prezentujące różne aspekty prowadzonych współcześnie w Polsce badań nad muzyką. I tak, Krzysztof Bilica w procesie analitycznym argumentuje, że na muzykę polską XVIII–XIX wieku wywarła wpływ paroksytoneza ówczesnej polszczyzny. Przełożyła się ona na obecność w muzyce kadencji żeńskich („kadencji polskich”) oraz sześciodźwiękowych „klauzul sarmackich”, które przedostały się ze śpiewów powszechnych do polskiej muzyki artystycznej, także instrumentalnej, a nawet do utworów Ludwiga van Beethovena. Janusz Musialik z kolei przybliży czytelnikom historię działalności bydgoskiej wytwórni fisharmonii M. Wybrański i S-ka (1928–1935), która produkowała instrumenty porównywalne w zakresie konstrukcji i dyspozycji z produktami najlepszych wytwórni europejskich, dowodząc, że można je uznać za szczytowe osiągnięcie w historii polskiego budownictwa fisharmonii

systemu ssącego. Wreszcie, Maria Kominek-Karolak tekst swój poświęca rozważaniom na temat zagadnienia nieuchwytności muzyki w kontekście najistotniejszych ustaleń estetyki i filozofii muzyki oraz własnych intuicji.

Tom zamyka komunikat Edwarda Bonieckiego dotyczący postaci Emanuela Kani — nieco zapomnianego muzyka i kompozytora działającego w Warszawie od końca 1853 roku. Wnosi on wiele nowych, istotnych informacji o samym artyście, a także jego rodzinie i przyjaciółach, wzbogacając także naszą wiedzę o kulturze artystycznej II połowy XIX wieku.

*Z życzeniami owocnej lektury,
Iwona Lindstedt, redaktor naczelna*

Editorial

This year's, fifteenth, volume of *Polski Rocznik Muzykologiczny* is the second volume prepared in collaboration with Polskie Wydawnictwo Muzyczne-PWM Edition. Together we are pursuing our goal to disseminate, on the basis of the highest editorial standards, the results of Polish musicological research conducted in various institutions and to present important research achievements of international musicology in Poland.

The structure of the current volume is specific in this respect. Although compiled to represent topics that can be grouped into four main sections (selected main topic, early and new Polish music, ethnomusicology and varia—results of studies going beyond “classical” musicology and often interdisciplinary), a vast majority of the articles deal with the hot and broad topic of “Music and power”. They are the product of the 45th Musicological Conference of the Polish Composers' Union held on 13–15 October 2016 at Adam Mickiewicz University in Poznań. Its goal was to demonstrate the relations between music and power in various contexts, cultures and historical periods. Thus, the main part of the volume comprises eight papers responding to the challenge posed by the organisers of the conference.

They are preceded by a reprint of a chapter from Lisa Jakelski's book, very important to Poland's musical culture, entitled *Making New Music in Cold War Poland: The Warsaw Autumn Festival, 1956–1968* (Berkeley: University of California Press, 2017) made available courtesy of the author and the publisher. The American scholar analyses in it the determinants of avant-garde repertoire programming at the Warsaw Autumn Festival and its diversity, which depended on whether the artists presented were from the East or West, were emigrants from the Eastern Bloc or whether it was about presenting unofficial new music from the USSR. She argues that performances of new music contributed to the creation of cross-border cultural ties based on shared values and mitigating Cold War divisions. A counterpoint of sorts is provided by Krzysztof Meyer's article, which is a composer's view on the phenomenon of the “Polish school of

composition” of the 1960s and reasons behind its international recognition associated not only with the artistic value of the works but also with the political situation at the time and the Cold War division of Europe. A commentary on the political determinants of culture (not just musical culture) can also be found in an article by Beata Bolesławska-Lewandowska, who analyses—in the context of the relations between the composer and Poland’s communist authorities—Zygmunt Mycielski’s articles published in the Paris-based *Kultura* monthly in 1958–1983 as well as the composer’s contacts with the editorial team of this most important periodical of the Polish émigrés.

The next two articles deal with traditional and popular music. Drawing on his analysis of music periodicals from 1947–1956, Tomasz Nowak argues that traditional music was a means to legitimise the new authorities and a starting point for the creation of a new cultural phenomenon, i.e. the “new popular music”. He sees in this process a source of cultural phenomena still functioning today, phenomena like stylised folk groups, traditional music festivals and competitions or regional music publications. Anastasiya Niakrasava examines the operation of censorship in popular music (from the second half of the 20th century until today). Using examples from Poland, former Czechoslovakia, Ukraine and Belarus, she describes both control mechanisms, and attitudes and tactics adopted by musicians as well as the phenomenon of “black lists”, seeking to highlight common features, consolidating society, of the oeuvres of forbidden artists, features like language and folk culture.

Sylwia Makomaska’s article is devoted to the so-called acoustic engineering, in which music is an effective tool of social control and influence. Drawing on the audio marketing strategy and origins of the Muzak concept, the author tries to answer the question whether and to what extent literary visions of acoustic engineering found in anti-utopian novels by Aldous Huxley (*Brave New World*) and George Orwell (1984) can be referred also to the contemporary commercial space dominated by the omnipresent music functioning as an “acoustic wallpaper”.

The two penultimate articles of the main section take the reader back to more distant historical periods. Irena Bieñkowska examines the letters

by court musicians of Stanisław Mateusz Rzewuski (1662–1728), Grand Hetman of the Crown, to the former *kapellmeister* Giovanni A. Ricieri. She reconstructs many previously unknown facts (e.g. names of musicians, repertoire) from the history of one of the most interesting musical centres of the first half of the 18th century. Grzegorz Kubies uses the Biblical story of the capture of Jericho (*Book of Joshua*) to analyse—in theological, historical, literary and musicological contexts—the musical terminology used in the text as well as the horn motif emblematic of the period of the conquest and settlement of Canaan by the Israelites.

Yet another approach to the main theme of the volume can be found in Mieczysław Tomaszewski's article ending its first section. It concerns the types of narrative in a musical work that have been used by composers over the last few centuries. The author classifies the narrative into four basic types on the basis of three criteria: personality of the composer, style of culture characteristic of the period, and, finally, the strongest determinant—historical situation, in which freedom or oppression necessitated the use of adequate means.

The second part of the volume contains three papers presenting various aspects of musical research currently conducted in Poland. Thus, Krzysztof Bilica argues in his analysis that Polish music of the 18th–19th centuries was influenced by the paroxytonesis of the Polish language at the time. It resulted in the presence in Polish music of feminine cadences (“Polish cadences”) as well as six-note “Sarmatian clausulae”, which found their way from popular singing to Polish art music, including instrumental music, and even Ludwig van Beethoven's works. Janusz Musialik presents the history of the Bydgoszcz-based M. Wybrański & S-ka harmonium factory (1928–1935), which produced instruments comparable in their construction and disposition with those of the best European manufacturers, arguing that they can be regarded as the crowning achievement in the history of the Polish suction harmonium construction. Finally, Maria Kominek-Karolak explores in her article the topic of elusiveness of music in the context of the most important findings of the aesthetics and philosophy of music as well as her own intuitions.

The volume ends with a communication paper by Edward Boniecki concerning the figure of Emanuel Kania—a rather forgotten musician and composer active in Warsaw from late 1853. The paper brings a lot of new, important information about the artist himself, as well as about his family and friends, expanding our knowledge of the artistic culture of the second half of the 19th century.

*Hoping you will enjoy reading this volume,
Iwona Lindstedt, Editor-in-chief*